sarflashi juda katta fojiadir. Chunki globallashuv butun dunyoda mafkuraviy tasir otkazish ko`lamini juda oshirib yubordi».[1]

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan noto‘g‘ri va yovuz kontent foydalanuvchilarning ma’naviy qadriyatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, yoshlar orasida bu kontent axloqiy me’yorlardan chetga chiqish, noto‘g‘ri qarorlar qabul qilish va ruhiy holatning salbiy o‘zgarishiga olib keladi. Shu bilan birga, foydalanuvchilar tanqidiy fikrlash qobiliyatini ishlatmagan holda kontentni qabul qilsa, ma’naviy degradatsiya xavfi yanada kuchayadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlar jamiyat ma’naviy muhiti va axborot xavfsizligi uchun muhim omil sifatida e’tiborga loyiqdir.

Takliflar. Ma’naviy savodxonlikni oshirish. Maktab va oliy ta’lim muassasalarida ijtimoiy tarmoqlarda xavfsiz va mas’uliyatli foydalanish bo‘yicha darslar joriy etilishi. Ijtimoiy tarmoqlar operatorlari tomonidan yovuz va noto‘g‘ri kontentni aniqlash va cheklash tizimlarini kuchaytirish. Foydalanuvchilar orasida tanqidiy fikrlash va faktlarni tekshirish ko‘nikmalarini rivojlantirish. Ijtimoiy tarmoqlarda foydali, ma’naviy va axloqiy qadriyatlarni targ‘ib qiluvchi kontentni ko‘paytirish. Yoshlar va boshqa foydalanuvchilar uchun onlayn psixologik yordam va maslahat xizmatlarini kengaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Bozorov Samariddin va boshq. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. 2023.

(2). Turkbenbayeva D.E. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. CyberLeninka, 2022.

(3). Tashmetov Tuxtasin Xudoyberganovich. Ijtimoiy tarmoqdagi tuzoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. 2021.

(4). Qambarov Abdujabbor Boxroliyevich, Zakirjanov Nematjon Ziyoviddin o‘g‘li. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviy-axloqiy tarbiyasiga ta’siri. 2024.

(5). Boymurzayev I.A. o‘g‘li. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. 2023.

(6). Tadqiqotlar jahon ilmiy-metodik jurnali (Ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan ekstremistik g‘oyalar haqida).

(7). Bozorov Samariddin va boshq. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. https://www.in-academy.uz/index.php/zdif/article/download/7404/5567/5628

(8). Xatarli xurujlar: uning oldini olish uchun nima qilmoq kerak? https://jadid.uz/xatarli-xurujlar-uning-oldini-olish-uchun-nima-qilmoq-kerak

(9). Ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga ta’siri. https://oliymahad.uz/43813

(10). Bozorov Samariddin va boshq. (Yuqoridagi manba ichidagi qism, Chingiz Aytmatov va O‘.Hoshimov iqtiboslari bilan birga).

Azimov Ashirali Mexmonboyevich (Andijon davlat Tibbiyot instituti “Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrasi o‘qituvchisi; ashurali.azimiv@gmail.com)

BOSHQARUV TIZIMIDA GENDER TENGLIKNI TA’MINLASH MEXANIZMLARI

Annotatsiya. *Ushbu maqolada boshqaruv tizimida gender tenglikni ta’minlash mexanizmlari, ularning huquqiy, institutsional va ijtimoiy asoslari tahlil qilinadi. Davlat boshqaruvida ayollar va erkaklar uchun teng imkoniyatlar yaratish, qaror qabul qilish jarayonlarida gender muvozanatni ta’minlash hamda kamsitishni kamaytirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, xalqaro tajriba va O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar o‘rganiladi.*

Kalit so‘zlar: *gender tenglik, boshqaruv tizimi, davlat boshqaruvi, teng imkoniyatlar, diskriminatsiya, gender siyosati, qaror qabul qilish, institutsional mexanizmlar.*

МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. *В данной статье анализируются механизмы обеспечения гендерного равенства в системе управления, а также их правовые, институциональные и социальные основы. Рассматриваются вопросы создания равных возможностей для женщин и мужчин в государственном управлении, обеспечения гендерного баланса в процессе принятия решений и снижения дискриминации. Также изучается международный опыт и реформы, реализуемые в Узбекистане.*

[1] Bozorov Samariddin va boshq. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. https://www.in_academy.uz/index.php/zdif/article/download/7404/5567/5628

Ключевые слова: *гендерное равенство, система управления, государственное управление, равные возможности, дискриминация, гендерная политика, принятие решений, институциональные механизмы*

MECHANISMS OF ENSURING GENDER EQUALITY IN THE GOVERNANCE SYSTEM

Annotation. *This article analyzes the mechanisms of ensuring gender equality in the management system, including their legal, institutional, and social foundations. It highlights the creation of equal opportunities for women and men in public administration, achieving gender balance in decision-making processes, and reducing discrimination. The study also examines international experience and reforms implemented in Uzbekistan.*

Keywords: *gender equality, governance system, public administration, equal opportunities, discrimination, gender policy, decision-making, institutional mechanisms.*

Kirish. Bugungi kunda jamiyatning barqaror rivojlanishi va demokratik tamoyillarning mustahkamlanishida gender tenglik masalasi muhim o‘rin egallaydi. Gender tenglik nafaqat inson huquqlarini ta’minlash, balki davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, ijtimoiy adolatni mustahkamlash va iqtisodiy taraqqiyotni tezlashtirishga xizmat qiluvchi asosiy omillardan biri sifatida qaralmoqda. O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda gender tenglikni ta’minlashga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xotin-qizlarning jamiyat va davlat boshqaruvidagi o‘rni va rolini oshirish, ularni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan qonun hujjatlari va davlat dasturlari ishlab chiqilgan. Bu esa boshqaruv tizimida gender muvozanatini ta’minlash va ijtimoiy tenglikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Adabiyotlar sharhi. Boshqaruv tizimida gender tenglikni ta’minlash masalasi zamonaviy ijtimoiy-siyosiy va ilmiy tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishda olib borilgan ilmiy ishlar davlat boshqaruvida ayollar va erkaklar o‘rtasidagi teng imkoniyatlarni yaratishning nazariy va amaliy asoslarini ochib beradi.

Inson taraqqiyoti va ijtimoiy adolat masalalarini tahlil qilgan tadqiqotlarda, xususan, Martha Nussbaum tomonidan ishlab chiqilgan “qobiliyatlar yondashuvi” gender tenglikni ta’minlashda muhim nazariy asos sifatida ko‘riladi.[1] Ushbu yondashuvga ko‘ra, har bir inson o‘z imkoniyatlarini to‘liq amalga oshira olishi uchun davlat teng sharoit yaratishi zarur.

Iqtisodiy rivojlanish va gender siyosati o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rgangan Joseph Stiglitz fikriga ko‘ra, ayollarning iqtisodiy va siyosiy jarayonlarda faol ishtiroki iqtisodiy o‘sishni tezlashtiradi hamda jamiyatda tengsizlik darajasini kamaytiradi.[2] Uning ishlari gender tenglikni faqat ijtimoiy emas, balki iqtisodiy kategoriya sifatida ham ko‘rib chiqadi.

BMT tizimi doirasida olib borilgan tadqiqotlarda United Nations gender tenglikni inson huquqlarining ajralmas qismi sifatida belgilaydi. Bu tashkilotning turli hisobotlarida ayollarning davlat boshqaruvida ishtirokini kengaytirish demokratik boshqaruv sifatini oshirishi qayd etiladi.[3] Shuningdek, United Nations Women tomonidan tayyorlangan tahlillarda ayollarning siyosiy qaror qabul qilish jarayonlarida ishtirokini oshirish uchun kvotalar, huquqiy kafolatlar va institutsional mexanizmlar muhim vosita sifatida ko‘rsatilgan.[4]

World Economic Forum tomonidan e’lon qilingan “Global Gender Gap Report” hisobotlarida esa mamlakatlarning gender tenglik bo‘yicha reytingi siyosiy ishtirok, iqtisodiy imkoniyatlar, ta’lim va sog‘liqni saqlash ko‘rsatkichlari asosida baholanadi.[5] Ushbu hisobotlar boshqaruv tizimida gender muvozanatning global holatini tahlil qilishga xizmat qiladi.

Milliy darajada esa O‘zbekistonda gender tenglik siyosati davlat boshqaruv tizimining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida rivojlanib bormoqda. So‘nggi yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar ayollarning rahbarlik lavozimlariga chiqishini qo‘llab-quvvatlash, ularni iqtisodiy va siyosiy faolligini oshirishga xizmat qilmoqda.[6]

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda boshqaruv tizimida gender tenglikni ta’minlash mexanizmlarini o‘rganish uchun kompleks ilmiy yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini t-

[1] Nussbaum M.C. Creating Capabilities: The Human Development Approach. Harvard University Press, 2011.
[2] Stiglitz J.E. The Price of Inequality. W.W.Norton, Company, 2012.
[3] United Nations. Human Rights and Gender Equality Reports. https://www.un.org
[4] UN Women. Turning Promises into Action: Gender Equality in Governance. https://www.unwomen.org
[5] World Economic Forum. Global Gender Gap Report. https://www.weforum.org
[6] O‘zbekiston Respublikasining “Gender tenglikni ta’minlash to‘g‘risida”gi qonunchilik hujjatlari.

izimli tahlil, qiyosiy tahlil, statistik tahlil hamda kontent tahlili usullari tashkil etadi. Mazkur yondashuvlar mavzuni nazariy va amaliy jihatdan chuqur o'rganish imkonini beradi.

Tahlil va natijalar. Boshqaruv tizimida gender tenglikni ta'minlash mexanizmlarini o'rganish jarayonida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, mazkur masala bugungi kunda nafaqat ijtimoiy siyosatning, balki davlat boshqaruvi samaradorligini belgilovchi muhim strategik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida mavjud huquqiy baza, institutsional tuzilmalar, xalqaro tajriba hamda milliy amaliyotlar kompleks tarzda tahlil qilindi va ularning o'zaro bog'liqligi aniqlab chiqildi. Natijalar gender tenglikni ta'minlash jarayoni ko'p omilli, murakkab va tizimli yondashuvni talab qilishini ko'rsatdi.

Tahlil natijalariga ko'ra, ko'plab davlatlarda gender tenglik bo'yicha huquqiy asoslar yaratilgan bo'lsa-da, ularning amaliy ijrosi har doim ham bir xil darajada emasligi aniqlanadi. Ayrim mamlakatlarda qonunchilik yetarli darajada rivojlangan bo'lsa ham, ijtimoiy stereotiplar va an'anaviy qarashlar sababli ayollarning boshqaruv tizimidagi ishtiroki cheklangan bo'lib qolmoqda. Bu esa shuni anglatadiki, gender tenglik faqat huquqiy masala emas, balki chuqur ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarni ham talab etadi.

United Nations Development Programme tomonidan e'lon qilingan global hisobotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, gender tenglik darajasi yuqori bo'lgan davlatlarda boshqaruv sifati ham yuqori bo'ladi. Ushbu mamlakatlarda qarorlar qabul qilish jarayonlari yanada inklyuziv bo'lib, ijtimoiy guruhlarning manfaatlari kengroq inobatga olinadi. Ayniqsa, ayollarning parlament, hukumat va mahalliy boshqaruv organlaridagi ulushi oshgan sari davlat siyosatining samaradorligi ham ortib borishi kuzatiladi.

Shuningdek, World Bank ma'lumotlari asosida o'tkazilgan tahlillar gender tenglik va iqtisodiy rivojlanish o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Ayollarning mehnat bozoridagi ishtiroki kengaygan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulot o'sish sur'atlari barqarorroq ekanligi aniqlangan. Bu holat gender siyosatini faqat ijtimoiy adolat emas, balki iqtisodiy strategiya sifatida ham ko'rib chiqish zarurligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot davomida institutsional mexanizmlarning o'rni alohida tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, gender tenglikni ta'minlash bo'yicha maxsus organlar, komissiyalar va monitoring tizimlari mavjud bo'lgan davlatlarda ushbu siyosat ancha samarali amalga oshiriladi. Chunki bunday institutlar nafaqat qonun ijrosini nazorat qiladi, balki gender tenglik buzilish holatlarini aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqadi. Shu sababli institutsional yondashuv gender siyosatining eng muhim elementlaridan biri sifatida baholanadi.

Milliy darajada olib borilgan tahlillar O'zbekistonda gender tenglikni ta'minlash bo'yicha sezilarli ijobiy o'zgarishlar yuz berayotganini ko'rsatadi. Xususan, davlat boshqaruvi tizimida ayollarning ishtiroki bosqichma-bosqich ortib bormoqda, turli darajadagi rahbarlik lavozimlariga ayollarni jalb etish amaliyoti kengaymoqda. Shu bilan birga, hududlar kesimida tahlil qilinganda ayrim farqlar mavjudligi aniqlanadi, ya'ni ba'zi hududlarda gender muvozanat nisbatan yaxshi shakllangan bo'lsa, boshqalarida bu ko'rsatkich pastroq darajada qolmoqda.

Natijalar shuni ham ko'rsatadiki, gender tenglikni ta'minlashda ijtimoiy ong va madaniy stereotiplar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Qonunchilik va davlat siyosati qanchalik rivojlangan bo'lmasin, agar jamiyatda an'anaviy qarashlar ustunlik qilsa, ayollarning boshqaruv tizimidagi ishtiroki cheklanishi mumkin. Shu sababli ta'lim tizimi, ommaviy axborot vositalari va fuqarolik jamiyati institutlari orqali gender tenglik g'oyalarini keng targ'ib qilish muhim hisoblanadi.

Shuningdek, tahlil natijalariga ko'ra, kvota tizimi va maxsus qo'llab-quvvatlash mexanizmlari gender tenglikni tezlashtirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ayrim davlatlarda parlament va mahalliy kengashlarda ayollar uchun belgilangan kvotalar ularning siyosiy faolligini sezilarli darajada oshirgan. Bu esa vaqtinchalik chora sifatida qaralsa ham, uzoq muddatda ijtimoiy muvozanatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Boshqaruv tizimida gender tenglikni ta'minlash mexanizmlarini o'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, gender tenglik bugungi kunda davlat siyosatining ajralmas qismi bo'lib, u jamiyatning barqaror rivojlanishi va boshqaruv samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar gender tenglikni ta'minlash jarayoni faqat huquqiy asoslar bilan emas, balki institutesional, iqtisodiy va ijtimoiy omillar bilan ham chambarchas bog'liqligini tasdiqladi. Umuman olganda, olib borilgan tadqiqot natijalari gender tenglikni ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

(1). O'zbekiston Respublikasining "Gender tenglikni ta'minlash to'g'risida"gi qonuni (2019).

(2). Nussbaum M.C. Women and Human Development. The Capabilities Approach. Cambridge University Press, 2000.
(3). Fraser N. Scales of Justice: Reimagining Political Space in a Globalizing World. Columbia University Press, 2008.
(4). World Bank. Women, Business and the Law Report. https://www.worldbank.org
(5). United Nations Development Programme (UNDP). Human Development Reports. https://hdr.undp.org
(6). UN Women. Annual Report on Gender Equality and Women's Empowerment. https://www.unwomen.org
(7). International Labour Organization (ILO). Global Employment Trends for Women. https://www.ilo.org
(8). World Economic Forum. Global Gender Gap Report. https://www.weforum.org

Shonazarov Jamshid Shuhratovich (Shahrisabz davlat Pedagogika instituti birinchi prorektori, falsafa fanlari doktori (DSc), dotsent)

RAHBAR SHAXS QIYOFASI VA UNING AXLOQIY TASNIFLARI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada davlat va jamiyat boshqaruvida rahbar shaxsining ma'naviy axloqiy qiyofasi va uning axloqiy tasniflariga doir muammolar yechimi yuzasidan mulohazalar yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *rahbar, shaxs, boshqaruv, davlat, jamiyat, hakimiyat, axloq, rahbar axlaoqi, rahbar ma'naviyati, axloqiy mezonlar, davlat boshqaruvi, rahbar klassifikatsiyasi, shaxs axloqi, shaxsning ijtimoiylashuvi.*

РУКОВОДИТЕЛЬСКАЯ ЛИЧНОСТЬ И ЕЁ НРАВСТВЕННЫЕ КЛАССИФИКАЦИИ

Аннотация. *В данной статье рассматривается морально-этический образ лидера в государственном и общественном управлении, а также пути решения проблем, связанных с его моральной классификацией.*

Ключевые слова: *лидер, личность, управление, государство, общество, авторитет, этика, этика лидера, духовность лидера, этические критерии, государственное управление, классификация лидеров, личная этика, социализация личности.*

THE IMAGE OF A LEADER AND ITS MORAL CLASSIFICATIONS

Annotation. *this article discusses the moral and ethical image of a leader in state and community management and the solution to problems related to his moral classifications.*

Keywords: *leader, person, management, state, society, authority, ethics, leader's ethics, leader's spirituality, ethical criteria, state management, leader's classification, personal ethics, socialization of the person.*

Kirish. Inson maqsadli ravishda o'zini o'rab turgan hodisalarni, voqealarni, barcha insonlarni, hukmron tashkilot va tizimlarni baholaydi. U qat'iy shkala bo'yicha baholaydi: yaxshilik va yomonlik, yaxshilik uning uchun adolat, yomonlik zarar va adolatsizlikni keltiradi. Bunday baho - qiziquvchanlik emas, balki hayotiy zaruriyat. U insonni muvofiq xarakat qilishga majbur qiladi, buyruq beradi (imperativ). To'g'ri inson hech qachon o'z hohishi bilan yomon deb tan olgan narsasiga intilmaydi yoki uning tushunchasida yaxshilik bo'lgan narsani rad etmaydi. Bunda ikkita holatni ta'kidlab o'tish lozim.

Birinchidan, yaxshilik va yomonlikni har kim o'z tasavvuridan kelib chiqqan holda baholaydi. Ikkinchidan, inson o'z xulqida baholashni qachonki, tanlash imkoni bo'lsagina qo'llaydi. Inson yaxshilik va yomonlik haqidagi tasavvurlardan kelib chiqib, harakat qilishida majburlash, ta'kidlash bo'lsa (gap, albatta, jinoiy javobgarlik haqida ketayotgani yo'q) axloqiy tartibga solish juda sust namoyon bo'ladi. Shunday qilib, jamiyat qanchalik erkin bo'lsa, axloqiy tartibga solish to'laroq yoki aksincha mumkindir.

Axloqiy muammolarning har qanday tahlilida ushbu tahlil ob'ektini aniqlash masalasi turadi. Ushbu holatda axloq o'zining alohida xususiyatiga ega. Ongning barcha boshqa turlari – siyosiy, huquqiy, estetik, diniy, iqtisodiy–jamiyat hayotida ob'ektiv, voqeiy tavsiflar, buyumlar, materiallar sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, siyosiy ong–partiyalar faoliyatida, siyosiy manifestlar va hujjatlarda, huquqiy ong – qonunchilik dalolatnomalarida, estetik ong esa san'at asarlari va hokazolarda. Bunday faoliyatni o'rganar ekanmiz, qaysidir ma'noda bevosita kuzatishimiz, u yoki bu guruh odamlarga xos bo'lgan ong shakllarining mazmunini hujjatlar asosida o'rganishimiz mumkin. Shu bilan birga, "sof axloqiy", maxsus faoliyat mavjud emas, balki siyosiy, mehnat faoliyatining, harbiy qahramonliklarning, o'z kasbiga munosabatlarning chegarasi, ko'rinishi, axloqiy tomoni ham bor. Ammo axloqning faoliyatini ongning boshqa shakllaridan ajratilmaganligi, uni "sof ko'rinishida" bevosita kuzatish mumkin emasligi, "sezib bo'lmasligi" tufayli, axloqni, umuman, o'rganib bo'lmaydi deyish noto'g'ri.